

2013-IEJI LIETUVOJE — TARMIŲ METAI

KONSTANTINAS PRUŠINSKAS

2012 m. kovo 27 d. Lietuvos Respublikos Seimas, pritardamas Europos Sąjungos skatinimui išlaikyti vietines kalbas ir atsižvelgdamas į tai, kad gyvoji tarmių tradicija Lietuvoje sparčiai nyksta, priėmė nutarimą Nr. XI-1944, kuriame 2013 metus Lietuvoje paskelbė Tarmių metais ir pasiūlė Lietuvos Respublikos Vyriausybei numatyti lėšų tarmes puoselėjantioms programoms rengti ir įgyvendinti.

Vykdydama šį teisės aktą, Lietuvos Vyriausybė 2012 m. spalio 16 d. priėmė nutarimą Nr. 1270, kuriuo patvirtino Tarmių metų priemonių planą. Nutarime pažymėta, kad „Tarmių metų priemonių plano tikslas – populiarinti tarmes, palaikyti jų gyvybingumą ir vartojimo tradicijas, formuoti viešąją nuomonę, palankią tarmių išsaugojimui, tęstiniam tarmių tyrimų ir sklaidos darbams.“ Taip pat nurodyta, kad „šiuo nutarimu patvirtinto plano priemonės vykdomos iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžete atitinkamoms ministerijoms, institucijoms, įstaigoms, atsakingoms už jų vykdymą, patvirtintų bendrųjų asignavimų ir kitų teisėtai gautų lėšų.“

Nutarime Etninės kultūros globos tarybai, Valstybinei lietuvių kalbos komisijai, Lietuvos radijo ir televizijos komisijai, viešajai įstaigai Lietuvos nacionaliniam radijui ir televizijai, Lietuvos meno kūrėjų asociacijai, Lietuvos žurnalistų sąjungai, Lietuvių etninės kultūros draugijai, Kauno rajono Raudondvario kultūros centrui, viešajai įstaigai Raudondvario dvarui, Lietuvos pramonininkų konfederacijai, Lietuvos mokslo tarybai, mokslo ir studijų institucijoms pasiūlyta prisidėti prie Tarmių metų priemonių plano įgyvendinimo ir skirti savivaldybių biudžetų lėšų jam įgyvendinti.

Kaip nurodyta minėtame Vyriausybės nutarime Nr. 1270, viešinant Tarmių metus, Kultūros ministerijai ir Lietuvos liaudies kultūros centrui pavesta pasirūpinti, kad 2012 m. pabaigoje būtų sukurtas Tarmių metų ženklas. Šios dvi minėtos įstaigos kartu su viešąja įstaiga Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija 2012–2013 m. taip pat turėtų rūpintis, kad būtų sukurti ir transliuojami tarmes ir patarmes populiarinantys televizijos klipai, radijo garso takeliai. Nacionalinis radijas ir televizija visus 2013-uosius metus turėtų teikti informaciją, rengti reportažus ar transliacijas iš Tarmių metų atida-

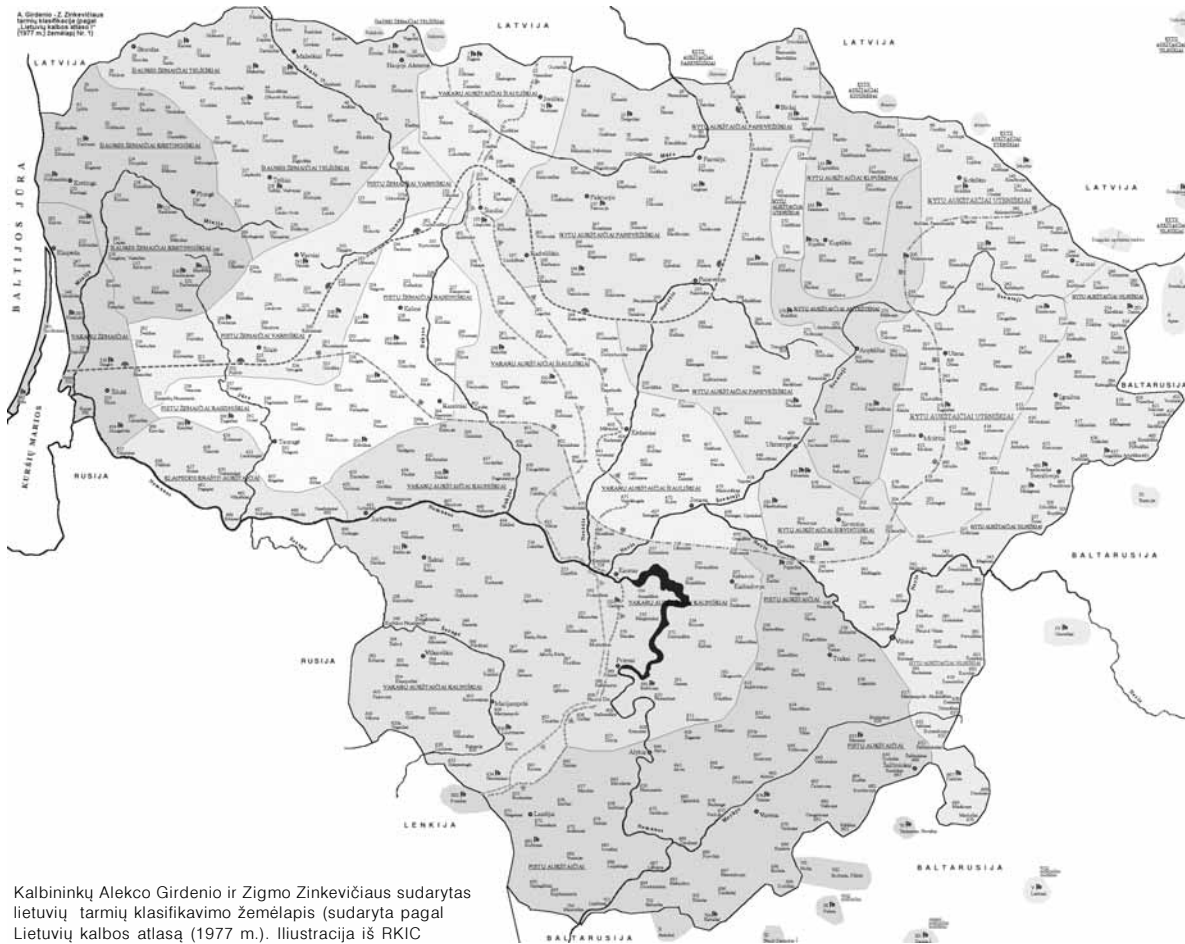
rymo ir uždarymo bei kitų tarmėms populiarinti skirtų renginių. Kultūros ministerija ir Etninės kultūros globos taryba įpareigotos parengti ir paskelbti kalendorinį Tarmių metų renginių gidą. Švietimo ir mokslo ministerija yra atsakingos už tai, kad šalies mokykloms būtų parengta informacija apie galimybę naudoti etninės kultūros ugdymo bendrąsias pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas, kurios padėtų aiškinti Tarmių metų reikšmę, lietuviškų raidžių istoriją švietimo įstaigose.

Kultūros, Švietimo ir mokslo ministerijoms, Valstybinei lietuvių kalbos komisijai, Lietuvių kalbos institutui, savivaldybėms pavesta pristatyti Tarmių metų edukacines programas ir leidinius Vilniaus knygų mugėje, etnografiniuose regionuose (viešosiose bibliotekose, muziejuose ir kitur), Baltarusijos bei Lenkijos lietuvių bendruomenių renginiuose.

Tarp svarbiausių Tarmių metų kultūrinių ir edukacinių renginių, kurie bus organizuojami šalies mastu, Vyriausybės patvirtintame priemonių plane yra išskirti šie: Tarmių metų pradžios ir pabaigos renginiai, kuriuose turėtų būti pagerbti žymiausi lietuviškų šnektų (taip pat ir esančių už Lietuvos ribų) puoselėtojai (tuo turėtų rūpintis Kultūros ministerija, Valstybinė lietuvių kalbos komisija, Lietuvos liaudies kultūros centras, Etninės kultūros globos taryba, Lietuvių kalbos institutas (Lituanistikos židyns). Lietuvių kalbos institutui bei Valstybinei lietuvių kalbos komisijai pavesta surengti konferenciją, skirtą pirmosios tarmių klasifikacijos (sukūrė Antanas Baranauskas) 125-mečiui ir pirmojo lietuvių tarmių žemėlapiu 80-mečiui paminėti.

Anyškėčių rajono savivaldybei ir Lietuvių kalbos institutui (Lituanistikos židiniui) patikėta surengti tarmių festivalį Anyškėčiuose – perduoti Lietuvos kultūros sostinės estafetę Palangai. Kauno rajono savivaldybė, Kauno rajono Raudondvario kultūros centras, viešoji įstaiga Raudondvario dvaras įpareigoti surengti VI respublikinį tarmiškos literatūrinės kūrybos konkursą, o Kultūros ministerija ir Lietuvos liaudies kultūros centras – surengti vaikų ir jaunimo – liaudies kūrybos atlikėjų konkurso „Tramtatulis“ baigiamąjį renginį. 2013 m. Lietuvių kalbos institutas kartu su Lietuvos meno kūrėjų asociacija organizuos renginių ciklą, pristatantį senąją lietuvių raštiją įvairiomis tarmėmis, o Etninės kultūros globos taryba bei Lietuvos radijo ir televizijos komisija rengs „tarmiškiausios“ regioninės televizijos ir radijo stoties konkursą. Etninės kultūros globos tarybai bei Lietuvos žurnalistų sąjungai patikėta organizuoti sėkmingiausiai tarmes propaguojančio leidinio konkursą, o Lietuvių kalbos institutui kartu su Lietuvos pramonininkų konfederacija – lietuviško gaminių „tarmiškiausio“ pavadinimo konkursą.

Organizuojant Tarmių metų kultūrinius ir edukacinius renginius šalies regionuose Kultūros ministerijai, savivaldybėms, Etninės kultūros globos tarybai, Lietuvių kalbos institutui pavesta inicijuoti Tarmių dienų visoje Lietuvoje (savivaldybėse, valstybės institucijose, mokyklose, bibliotekose ir kitur) surengimą. Lietuvos liaudies kultūros centras bei savivaldybės 2013 m. turėtų surengti vaikų ir jaunimo liaudies kūrybos atlikėjų konkursus „Tramtatulis“ regione, o Švietimo ir mokslo ministerija, savivaldybės, Lietuvių kalbos institutas (Lituanistikos židyns) – mokinių, gebančių kalbėti tarmiškai, konkursus (turėtų vykti keturi konkurso etapai: mokyklose, savivaldybėse, etnografiniuose regionuose ir šalies mastu). Lie-

Kalbininkų Alekso Girdenio ir Zigmo Zinkevičiaus sudarytas lietuvių tarmių klasifikavimo žemėlapis (sudaryta pagal Lietuvių kalbos atlasą (1977 m.)). Iliustracija iš RKIC archyvo

tuvos liaudies kultūros centrai, savivaldybėms nurodyta surengti pasakotojų tarmėmis varžytuves, Kultūros ministerijai, Valstybinei lietuvių kalbos komisijai, savivaldybėms – ekskursijų vadovų, vedančių ekskursijas vietas tarme, konkursus. Lietuvos liaudies kultūros centrai, savivaldybėms patikėta surengti bendruomenių, puoselėjančių gyvą tarmių tradiciją, konkursus. Kultūros, Švietimo ir mokslo ministerijos, Valstybinė lietuvių kalbos komisija, Lietuvių kalbos institutas (Lituanistikos židynys), savivaldybės, viešoji įstaiga Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija, Lietuvių etninės kultūros draugija nutarime yra įpareigosios skatinti šalies regionų įstai-gas ir organizacijas rengti ir įgyvendinti tarmes populiarinančius projektus šiomis temomis: konferencijos, leidinių (žodynų, tekstų ir kitokių) pristatymai; edukacinės programos (renginiai) kultūros ir švietimo įstaigose; etninės pakraipos vasaros stovyklos, kuriose mokoma (-si) tarmių; konkursai, viktorinos ir varžytuvės, puoselėjančios tarmes (pasakų sekimo, tarmių karaokės, kūrybos tarme ir panašiai); ekspedicijos tarmių medžiagai rinkti, į kurias įtraukiami mokiniai, studentai ir jaunimas; tarmių populiarinimas tradiciniuose festivaliuose (folkloro, mėgėjų teatro ir kt.) bei šventėse; tarmes

populiarinančių ir mokomųjų leidinių parengimas ir leidyba (knygos, CD ir kita); tarmes populiarinančių televizijos ir radijo laidų visuomenės informavimo priemonėse ir viešosiose erdvėse rengimas; tarmes populiarinantys profesionalaus meno renginiai.

Plėtojant tarmių mokslinius tyrimus ir jų sklaidą 2013 m. Valstybinė lietuvių kalbos komisija kartu su mokslo ir studijų institucijomis įpareigota parengti ir išleisti visuomenei skirtą tarmių užrašymo metodiką, o Lietuvių kalbos institutas – kaupti, skaitmeninti ir sisteminti naujus lietuvių kalbos tarmių duomenis. Švietimo ir mokslo ministerija bei Lietuvos mokslo taryba yra atsakingos už tarmių tyrėjų (mokslo ir studijų institucijų) skatinimą rengti paraiškas vykdyti mokslo tiriamuosius projektus, kurie konkurso būdu būtų finansuojami Lietuvos mokslo tarybos turimomis lėšomis. Na o Valstybinė lietuvių kalbos komisija, Etninės kultūros globos taryba, mokslo ir studijų institucijos, Kultūros ministerija, savivaldybės įpareigosios surengti diskusijų, tarpinstitucinių pasitarimų (konferencijų) ciklą, siekiant nustatyti nykstančias tradicijas, papročius ir tarmes kaip raiškos priemones ir pagrįsti jų išsaugojimo programų rengimo tikslingumą (prireikus parengti siūlymus Lietuvos Respublikos Vyriausybei).